

ראובן וואלנרוד / אבא ילד טוב

בבוא מוריס טובמן בחברת בני גילו, הכל מקנאים בו. „טוב לו, למוריס... ידע כיצד לחיות בצעירותו ואינו זקוק לילדיו בימי זקנתו“. אדרבא, הוא נותן להם, לקרוביו, יד בשעת הצורך. הרי הבית הוא ביתו, ואף שכר־דירה אינם משלמים. אמנם מעטה האהבה בינו ובין חתנו מארטין, אולם כיוון שאינו זקוק לו, מה איכפת?

מובן, שלא ידעו האנשים את כל הפרטים; כי יש ובהשארו עם חתנו יחידי, ואין להם מה לומר איש לרעהו, והשתיקה מכבידה. היו שעות כבידות ואוי ואבוי לו לו היה אוכל לחם חסד.

סידר לו מוריס טובמן את חייו כרצונו מהיום שמתה אשתו.

קם הוא בבוקר השכם ומרתיח לו כוס חמין והוא רואה מחדרו שמארטין חתנו יצא מן הבית, כי אינו רוצה להפגש אתו במטבח.

שותק מארטין בשעה שנפגשים ומשתדל להעלות חיוך על שפתיו ואינו מצליח. כועס מארטין על כמה דברים: כועס על שהשכנים מכבדים את הזקן, ועל שקל לו לזקן להוציא כסף מכיסו, וגם על אשר אינו רוצה למסור לו את המוסר, כי פעם אמר לו מה שאמר, וזה השיב לו מה שהשיב.

מובן שכל זה אינו חדש ונמשך עוד מן הימים שבהם לא רצה החותן בחתנו, ומפני שראה תמיד את חתנו כאיש צר־עין ורע־לבב. טוב, טוב שאינו זקוק לו.

גבה־קומה הוא מוריס טובמאן הזקן ורחב־כתף, ועדיין שומר הוא את שפמו העבה המוסיף לו גוון של בריאות. בצאתו לרחוב הוא מחייך ומברך: „בוקר טוב“, „ערב טוב“, ו„מה שלום אבא ואמא“? לפני מות אשתו היתה לו בסביבה חנות לכלי־בית ועתה הוא חי על הכנסתו מהשכרת הדירה העליונה ומתשלומי־הבטוח. אין זה הרבה, אולם מספיק לו לצרכיו. אוהבים אותו השכנים ויודעים אותו על מעלותיו ועל חסרונותיו. ידוע, למשל, לכל כי אוי ואבוי לנוגע במכונית של הזקן, שהוא מטפל בה כמו בבעל־חי. יום יום הוא מנקה אותה ומקפיד שלא ישאר עליה כתם. ויש שמארטין משווה את שתי המכוניות, ורב בזיון וקצף. וכועס החתן כשהוא רואה את הערצת הנשים לזקן.

מוריס טובמאן מסיע במכונית את מארטין חתנו, את בתו ואת נכדיו לכל שיאמרו לו, אולם לא־יתן את המכונית לידיהם. ולא נעים לו למארטין לשבת במושב האחורי, בשעה שזקן בן שבעים ומעלה נוהג במכונית. ולא זאת, אלא שהזקן תמיד מושיב על ידו את נכדו הקטן.

בכלל, נוהג הזקן מנהגי־אבירות. הוא מחלק לילדים ממתקים, ולנשים הוא נותן להכנס לפניו כשהוא פותח ונועל לפניו את פתח האוטו, ובשעת מעשה הוא מתבדח ועיניו מבריקות משמחה וצחוק והכול מדברים אליו בחיבה ובהתלוצצות.

„הכנסי... הכנסי... מובן שהיית רוצה לגסוע עם בחור צעיר במקומי“.

„צעיר אתה עדיין, מר טובמאן. צעיר יותר מהצעירים האלה, ואדיב אתה יותר מהם“.

חיוך מתפרש על פני הזקן.

ביום חורף לוקח הזקן את המכשירים לגרוף את השלג, ונכדו דייווי הקטן קופץ סביבו ועוזר לו ומוציא את המגרפה. הזקן מרכיבו בראשי הערימות ונערים ונערות הומים סביבם ומפטפים. הזקן מלמד את נכדו לעשות כדורי שלג, ושניהם, הוא ודייווי, זורקים אותם איש אל רעהו. ויש והשלג נופל לתוך שפמו של הזקן, והוא רץ אחרי הילד והאם קוראת מהבית: „חדל, אבא, הילד יצטנן...“

ושכנו של הזקן מהבית הסמוך, קצב צעיר, גבה־קומה, ואדום־לחיים. אף הוא יוצא עם

שלושת בניו והם זורקים כדורי־שלג איש אל רעהו, וכולם קוראים לו לזקן פאפ, או גראַנ־פא.

הזקן נכנס אל הבית כולו עיף ויושב לנוח והבת גוערת בו.

הזקן יודע שיגערו בו והוא מקדים את דבריו:

„טוב היה אילו גם מארטין שלך היה יוצא קצת לגרוף שלג. לא יזיק לו... כשהייתי בך גילו, לא ישבתי בבית“.

מארטין על פי רוב מעלה עשן סמיך ממקטרתו ושותק. הוא מעמיד פנים שלא שמע את דברי הזקן. יש וגם מארטין היה רוצה לצאת ולהשתובב ולזרוק כדורים, אולם דומה שביציאה זו הוא נכנע לו לזקן. וכשהזקן גבה־הקומה קם ממקומו, נראה חתנו העומד על ידו קטן ודק.

בקץ מתרוקן הבית ואף הרחוב משתתק: הבת יוצאת עם הנכד אל מחנה־קיץ לילדים. היא עובדת כפנסקסנית ופטורה מתשלומים עבור בנה. הזקן וחתנו נשארים בבית לבדם. הדברים בבית מסתדרים מאליהם. כמעט בלי דבורים:

— אבא, אתה רוצה ביצים לארוחת־צהרים?

— מארטין, קנית לחם?

— היום אני הקונה. אל תצא, אבא, ביום מחניק כזה.

— הנה המטריה... עננים מתקבצים.

לפנות ערב מוציא אחד מהם את האשפה אל גדר־הבית. שוב, ללא דברים, מוציא הזקן את המזלפה, ומרטיב את העשב. כשמגיע מכתב מהמחנה, מכיר הוא לפי המעטפה שמדייווי הוא. קודם קורא החתן, ולאחר שגמר, הוא מושיט לזקן.

אך יש ונדמה כאילו נתהווה חיץ בין השניים, אפילו בדברים של־מה־בכך.

מארטין הוא איש כבן שלושים וחמש, נמוך־קומה ורוזה־גוף, קולו דק ורך, ואילו קולו של הזקן עבה, ואף צחוקו עבה.

יש והזקן רוצה להתחיל בשיחת־ידידים, כי קשה מאד השתיקה — אך אינו יודע כיצד מתחילים. וכשמתחיל הוא לדבר והנה נדמה כאילו יצאו הדברים מתוך מחבא־גרונו, אם כי לא התכוון להרגיזו.

— נו, מארטין, מה נשמע בעולמך?

התשובה ניתנת מבלי שירים ראש:

— לא כלום...

והכעס בא ומסית. סוף סוף יכול היה לאמור משהו. לפחות היה צריך לצאת ידי חובה.

במשפטים הזעירים מצטבר כעס גדול.

הזקן אוהב להניח כל דבר על מקומו מיד. אחרי שטפו את הכלים מיד מסדרם. ואילו

מארטין קורא תחילה את עיתוניו.

הדברים מרגיזים בכל זאת: למה לא יקום תיכף ממקומו; למה לא יעלה על דעתו לקצור

את העשב או לגרפו?

אז מתחיל הזקן לדבר סחור־סחור, ברמיזה. יש והוא אומר דבריו כדי להשמיע ולשמוע

קול־עצמו, כי נמאס לשתוק שעה אחרי שעה.

הזקן מתחיל, כביכול, מתוך צחוק:

— חבל שהילד איננו פה: היה מזליף את העשב ואת העצים גם יחד, וכשהקטן איננו

אולי יואיל בעל־העשב להרטיב את העשב שלו, ולמלא את המוטל עליו.

ואגב דיבור על הקטן, שאיננו עתה עמם, נכמר הלב מגעגועים ומרחמים.

הימים הראשונים לשובו של הילד ממחנה־הקיץ מה נעימים הם. דיוויי הקטן מקרב את

האנשים על ידי קפיצה וריצה ללא סוף. הוא קופץ מזה אל זה וחוזר חלילה. דומה, נמצא חוט מקשר את השנים לזמן מה.

קנאה מקננת בו בזקן בראותו את חבריו של דייווי רצים ללמוד „היברו“ בבית־הכנסת הסמוך. בני־הקצב השכנים עוברים ליד הבית יום־יום בהחזיקם את הסידורים בידיהם. לפעמים מנחים את הסידורים ומשחקים, עד שאשת הקצב מזהירה אותם מבעד לחלון שמיד ילכו אל ה„היברו“.

לפעמים נכנס הזקן בשיחה עמם. הוא רוצה לדעת מה לומדים ב„היברו“. יום אחד ביקש מאת בתו שתשלח גם את דייווי לאותו „היברו“.

הזקן מצא לו שעת כושר במשך הסעודה. דיבר ראשונה כאגב אורחא : — בני הקצב לומדים בבית־הכנסת. הם ילמדו להתפלל ויתכוננו לבר־מצווה. דייווי ילד גדול ואיננו יודע להתפלל ומה יהיה ביום בר־מצווה ? בושה וחרפה, אפילו את הברכות לא ידע. מארטין שיקע עצמו בצלחת. היינו, אין לו שייכות למדובר ואינו רוצה לשמוע את הדברים. אך הזקן המשיך : מה יאמר בהגיע בר־מצווה ? על הכל יוותר הזקן אך לא על בר־מצווה. ושוב הוא ממשיך : צריך לשלוח את דייווי ללמוד בר־מצווה...

אך גם מארטין לא וויתר : ולמה ילך אל ה„היברו“ ; למה יתכונן לבר־מצווה ? הזקן כעס : למה ילך ? ילמד להיות יהודי !

מארטין ירא שידו של הזקן תהיה על העליונה וביקש לו דברי רוגז ותואנה. אך גם הזקן לא טמן ידו בצלחת : הנה כל הילדים יהיו לבר־מצווה, ובנך לא ידע כלום... גם מארטין מצא לו נשק : אם איני טועה, אף אתה אינך משומרי המצוות וממניחי טלית ותפילין. אפילו ביארציט לא הלכת לבית הכנסת...

הזקן התרגז. חתנו נצח : מארטין הולך ביארציט לבית הכנסת. הזקן הוסיף ברוגז :

— הלימוד לא יעלה לך פרוטה. גם סידורים ומחזורים אקנה. גם בעד שאר ספרים אשלם ובלבד שידע קדיש ובר־מצווה.

בשבתות ובחגים הבאים נתווסף בתפילה קולו של דייווי לקולותיהם של בני הקצב. נסתתמו טענותיו של מארטין וגם בנו הלך מכאן ולהבא ללמוד תפילה וקדיש והתחיל להתכונן לבר־מצווה.

מעולם לא חלה הזקן מוריס טובמאן והדבר קרה לפתע פתאום, בשבתו באמבטיה. ניסה הזקן לצאת מן האמבטיה ולא יכול להזיז את רגלו הימנית. זרועו נחלשה ונתמלטה מפיו צעקה. מיד הבהילו את רופא־הבית ושלחו לקרוא את בן הקצב והלה עזר להם להוציא את הזקן מן האמבטיה ולהביאו אל חדרו.

הרופא דיבר ברורות :

— אם שוב לא יקרה אסון, אולי יוכל להתהלך קצת. זהו לעת עתה שיתוק חלקי. אינו צעיר עוד. העיקר, שלא יתרגז ושלא יתאמץ.

דומה, סברו בני־הבית, שלקחה שמיעתו של הזקן. ולכן דיברו אליו כדבר איש מבוגר אל אחד הילדים.

מארטין היה לדבר המשפחה והוא דבר אל הרופא המומחה. הבת היתה ניגשת מדי פעם ומלטפת בידה את ראשו של החולה. צד אחד של פני־החולה לא זו, ומדי הביטו בראי הגדול, נראה מראה־השפם של הזקן כיציר פלאסטי המודבק אל הפנים. הרופא יעץ לגנוז

את השפם כולו ופתאום היה מוריס טובמאן לאדם זקן מאד שפניו היו מלאים שקיקים צהובים וחריצים גדולים בצידי שפתיו.

בימים הללו נתבלטו המריכות שבין הזקן ובין מארטין. והלב היה מעלה רחמים על עצמו. עם בוא הרופא היה מארטין מדבר ומשוחח בהתלהבות, כאילו יש לו חלק בהכנת תצלומי הרנטגן ובעצם המצאתם, והיה דורש הלכות על ההמצאה ועל אופן השימוש בה.

במשך הזמן התרגל גם דייווי הקטן לגופו המשונה של סבא. היה שואל בראשונה שאלות: — גראנ־פא, חולה אתה עדיין? אתה חולה תמיד... אל תדאג, גראנ־פא. במהרה תבריא. חזר הזקן על דברי המבוגרים. זוהי שגרת השקר של הגדולים. דייווי ודאי שמע גם הוא, משיחת הקרובים שלא ישוב הזקן עוד לאיתנו.

לפעמים חיקה דייווי הקטן את הגדולים, קרא לזקן פא פ במקום גראנ־פא, כפי שקראו לו המבוגרים.

— מה רצונך, פאפ? אלך ואביא.

מארטין המשיך לבוא תכופות. דומה, גדלה קומתו של הצעיר מארטין וקולו נתעבה. כעין „בעל־ביתיות“ הורגשה בדבריו.

מטתו של הזקן עמדה מול החלון הפונה אל החצר. העין נמשכה אל שני העצים מכוסרי העלים מבלי להביט עליהם. לפי תנועתם, ידע הזקן את כיוון הרוח. בסתיו זה ירד שלג מוקדם. בחודש נובמבר. הרוחות היו מנשבות והסערות מיללות. לפעמים נסתבך גוש שלג באחד הענפים הריקים משלג. מבעד החלון ראה את החדרים האחוריים של שורת חנויות שמעבר לרחוב. וביום בהיר אחד ראה צעירים וצעירות מתכוננים למשתה באחד הבתים, ואולי גם לריקוד. ביחד נמשכה העין אל זוג צעיר כבני שבע־עשרה שנגעו איש בחברתו בזהירות שבאהבה. ויש והנערים היו צובטים את זרועות הבחורות, והן מתחמקות מפניהם ופורצות בצחוק.

מראות ידועים ונשכחים היו עולים על הלב. היה במשחקים הללו עד כדי תפיסה בחושים ממש. תמה הזקן לרגע, למה לא ראה כל זאת במשך שנות עלומיו. דומה, אותן שנות עלומים היו לחוצות בשעות ארוכות מנשוא. כאילו הדקות היו בכלי כבד. שקטים ומרוחקים היו החדרים פנימה. נתרגלו אנשי הבית למחלתו. אך הרופא חדל מבוא וחדל לפנק את החולה: הוא הכריז בפירוש שביקוריו לא יועילו ולא יזיקו.

פעם נפל מבטו של הזקן על פני מארטין, שהתעוותו מגועל־נפש בשעה של טיפול בחולה. דומה היה שכל השנאה שנצטברה במשך השנים שכנה עתה בהעוויות הפנים של חתנו.

גם הקטן חדל לבוא ודחה ביקורו מיום ליום. הזקן ידע להכיר את צעדי המהירים של הילד על פי קפיצותיו. הזקן חכה עתה בריכוז כל החושים, אך הקטן לא נכנס אלא נשאר בחוץ.

פעם שמע הזקן את דברי בתו אל דייווי:

— דייווי, הכנס נא אל סבא ושב אתו רגע. הלא סבא אוהב אותך, דייווי. וזמן רב לא שמע את התשובה לשאלתו. נשמעו לחישות ואחר כך נכנס. פני הקטן הביעו סירהוב. הזקן הרגיש את הסירהוב ממש בגופו, ראה כיצד הנחירים של הילד רחרחו את האויר הדחוס. וידע הזקן בחושי הערים שעליו התלחשו, והקטן סרב לבוא אל חדרו של הזקן המבאיש.

באחד הימים שלאחר מכן הסתכל הזקן מבעד החלון וראה יום בהיר. רוח קלילה שיחקה בעצים הנעים וזעים בשמחה.

באותו ערב שמע תכופות את המילים „מושב־זקנים” כדבר העומד לשנות את כל סדר חייו.

ובינתיים נמשכו דבריו של מארטין:

„אין להאשים את הילד. גם לי קשה להכנס לחדרו. יש לו לזקן די כסף, ובמושב־הזקנים מטפלים בכאלה. איני יודע למה אתם מהססים. לא הייתי מהסס. לטובתו הדבר, לטובתו.”

כל ימיו ירא אותו, את עצם המושג מושב זקנים ירא. מפעם לפעם בימי נעוריו נכנס למושב־זקנים עם אחד מרעיו שבא לראות את קרובו. יהודי בעל זקן לבן ישב מולם על מטה והתלונן על האוכל שאיננו כסדרו. היה ריח של זקנה בחדר ובשעה שדיבר אל הנערים נזל מפיו רוק. „האחות” נגשה ונגבה את פניו ושפתיו כפי שמנגבים לילד. ואגב ניגוב דיברה כמדברת אל ילד וטפחה על שכמו, וקראה לו פא פ.

— פאפ ילד טוב אצלנו, לא כן?

בכל דיבורה דמתה כמדברת אל קטן ושוטה.

יודע כי עוד מעט ידברו כך אליו... ידע כי עליו להגיב, אך מחוסר אונים היה. עוד מעט והוא יקבל אופן דיבור זה בשמחה. לכל הפחות תהיה תנועה מסביב... לא יהיה כולו תלוי בשיחתם של מארטין ואשתו.

וכמו להכעיס, מימיו לא הרגיש את רעננות האביב כבימים אלה. דומה, התדפקו על החלון שני העצים שבחצר בענפיהם המתנועעים בחגיגות. ופתאום, שמחת האביב נתמלאה תוגה משונה. דומה היתה הרגשה זו לאותה שעה של מות אשתו הצעירה. פתאום מתה. ממש פתאום. עבד אז בשאפ וחזר מעבודתו ומצא אותה על ערש דוי. הרופא אמר שזהי דלקת שאין בה סכנה. למחרת הלך לעבודה, ולא קמה מחליה. כל זה בא פתאום.

היה גם אז יום אביב. נסעו במכוניות אל בית־הקברות והוא לא ידע מה לומר, אל מי ידבר ומה יעשה. פתאום תפס את הרב בדש בגדו, ודיבר ובכה. כל אנשי הלוויה נתחמקו אחד אחד. חוץ מהקרובים נשארה זקנה אחת שהתעסקה במזנון, ובסי בתו, שהיתה אז כבת שמונה עשרה, התהלכה אחרי הזקנה פסיעה־פסיעה. כנראה, שמרה שלא יקחו חפצים מן הבית. הוא לא יכול להרדם וקם ממשכבו. זוכר הוא עדיין את הרוח הקלילה בבית. בקצה הבית התגוללו עתונים שהרוח טלטלה מפעם לפעם את דפיהם, ונראה אז הדבר כעין טקס זר למת. בפניו ושלא בפניו דיברו עתה על „מושב־זקנים”; לא רק לפני „הקרובים” כי אם גם לפני זרים. ולא זאת אלא שהזקן עצמו, כביכול, ראה את ההכרח שבדבר. אפילו איש פשוט כקצב דיבר עתה על הימים שיהיה ב„מושב־זקנים”.

מארטין נח ושקט, ביום שבו הודיעו על קבלת הזקן ל„מושב־זקנים”. הרופא שוב המשיך לבוא. כולם, לרבות הזקן, חשו עצמם זוחזי דעת. מארטין יוצא־ובא עתה, מדבר על „הקרובים” והאורחים, מקבל הוראות מהרופא:

— אני מוכרח להדגיש: אין שום חשש. בכלל אין חשש לזקנים. טוב בימים אלה להורים ולילדים גם יחד.

ויש ואחד האורחים, ליצן וקל־דעת, קורץ בעין ומגחך בתנועה ערמומית:

— ממ... והאחיות היפות...

— כן, פאפ, הראה להם שעוד לא תש כחך.

רצה הזקן לאמר דברים למארטין, אך דחה דבריו מיום ליום. חש שאם יאמר, ינתק מיד משהו, יאבד קשר־קיים ביניהם; לא יראה את העצים המתנועעים ויחדל מיד אותו דבר בסתר לעולמים.

ידע שישבו לבכות, אך במהרה יחדלו גם מבכיים. היתה באותו מעמד החובשת גבוהת־הקומה ורחבת־האברים ומדי פעם פנתה אל החולה שישתה את „הרפואות“.

„היה ילד טוב, סבא“.

זמיד פנתה אל המסובים:

„ילד טוב הוא פאפ שלנו“.

שמע דייווי דברים אלה, נצטחק והרהר שאף הוא נוהג בדרך המבוגרים, ומשתדל לצאת ולהתחמק מריח השתן והעובש.

מבטו של הזקן נפל על הראי. ראה את פניו והנם מעוקמים. זכוב התהלך על הלחי הכמושה; טיפת רוק התרכזה והבהיקה על שפמו הסרוק.

מן החדר הסמוך בא בריצה הנכד ועיני המסובים פונים אל הזקן. לא נעים לראות את הנכד רץ ומנסה להשתמט מלשבת על יד החולה. ידע הקטן שלפי השיגרה עליו לאמר משהו... זהנה פרץ בדברים:

„פאפ, אל תדאג, בקרוב תבריא“.

ופנה אל המבוגרים כאילו בא לבקש את הסכמתם הנסתרה.

הזקן החזיק את כפו הרכה של הילד והילד רצה להתחמק ממנו וחזר ואמר:

— פאפ, אתה ילד טוב, פאפ.

ספרים חדשים

בהוצאת אגודת הסופרים

ספרית מקור

שלמה צמח — שתי המוזוות (מסות)

עמוס עוז — ארצות התן (סיפורים)

על ידי הוצאת „מסדה“

ספרי נפש

מתתיהו שוהם — כתבים (שירים, מחזות ומסות)

בצירוף מבוא מקיף מאת ישראל כהן

על ידי מחברות לספרות